

LEDARE

Ledare: Polisen: Vill inget se, vill inget höra

PUBLICERAD 2012-11-29

Signerat - Hanne Kjöllner.**UTVALD LÄSNING I DIN MEJLBOX**

DN:s chefredaktör Peter Wolodarski väljer ut veckans mest läsvärda artiklar.

Skaffa nyhetsbrev

Stefan Holgersson är en av Sveriges mest uppmärksammade polisforskare. Hans rapporter har visat på stora brister inom rättsväsendet och lett till omfattande reaktioner. Men i polisorganisationen har Holgersson systematiskt motarbetats av chefer som inte velat höra obekväma sanningar.

Året är 1992 och systemvetaren och konsulten Stefan Holgersson har fått sin pojkdröm förverkligad. Han har blivit antagen till Polishögskolan. Två år senare är han färdig. 1997 har hans frustration över de dåliga datasystemen vuxit så till den grad att han går till sin chef och erbjuder sig att utan kostnad göra förändringar så att man slipper – som det är – skriva om samma uppgifter fem gånger i bland annat primärrapport, arrest- och personblad. Han får rådet att vända sig till förslagskommittén.

På förslagsblanketten beskriver Holgersson sin idé. Där berättar han också att han vid sidan av sitt polisarbete jobbar 15 timmar i veckan som systemutvecklare vid ett konsultföretag, att han inte vill hålla på med datorer inom polisen men att han "är beredd att gratis utveckla en produkt så att arbetet för mig och mina kolleger underlättas". Utvecklingskostnaden skattas till noll kronor, hårdvaran till någonstans runt 10 000 kronor.

Förslaget går ut på remiss. Förvaltningsenheten skriver: "Det föreslagna ADB-stödet är både efterlängtat och efterlyst sedan många år tillbaka." Data-enheten kommer till en annan slutsats: "Förslaget är i sig inget nytt men tillför inte verksamheten några positiva effekter. Förslaget ger ingen vinst."

Inga positiva effekter av att polisen inte behöver göra samma jobb fem gånger. Ingen vinst av att en professionell datakonsult gratis tar fram ett mer effektivt, och av förvaltningsenheten efterfrågat, system som inte kostar mer än hårdvaran.

Nu är det ju tack och lov kommittén som har slutordet. Som

rimligtvis kan tänka själv och förstå att dataenheten inte har lust att bekräfta sina egna kompetensbrister.

Men kommittén meddelar att "förslag bifalles ej". Dock att: "Kommittén vill emellertid, som tack för Ditt generösa erbjudande att utveckla produkten, förära Dig en Förslagsmugg, vilken kommer att utdelas vid lämpligt tillfälle."

Stefan Holgersson ler stort när jag frågar om han någonsin fick sin mugg. "Nej", säger han, "jag tror aldrig att jag hämtade den".

I stället börjar han forska. Och det tas emot positivt från chefskåll. Han får flera utredningsuppdrag, bland annat hur närpolis-organisationen i Söderort borde utformas. Rapporterna får ett gott bemötande, men några förändringar i egentlig mening blir det inte, enligt Holgersson.

Doktoranden ger sig ut på camping

Brytpunkten kommer 2002 med en rapport som handlar om sättet att tolka rättstillämpningen inom polisen. Studien är beställd av polisen, men när den börjar ta form meddelar chefen för utvecklingsavdelningen (nu överdirektör vid Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) Nils Svartz att den inte får tryckas.

Stefan Holgersson gör då ett antal -kopior och sprider dem. Hans agerande blir ett ärende på länspolismästarens ledningsmöte. Han uppmanas av enhetschefen att inte skriva mer på lång tid. Skulle han göra det finns en uppenbar risk att ledningen skulle svara med att lägga ned hela forskningsenheten.

Så sker också. Men det dröjer tills Holgersson 2005 blir klar med sin doktorsavhandling. Där visar han att många poliser tappar i både motivation och prestation med åren, och att 5–20 procent av alla poliser står för hälften av alla ingripanden.

Som en del av forskningsunderlaget har Holgersson varit ute och arbetat som polis på 70 orter. Några pengar har aldrig funnits, utan han har fått sova i tält. "Inga problem", säger den ständigt leende Holgersson, som berättar att han varit både orienterare och scout.

Holgersson har stöd av sin chef Gunnar Thun som också går ut i medierna när avhandlingens resultat avfärdas av Stockholmspolisen. Därefter får de båda lämna sina jobb och positioner och i stället nöta asfalten vid Sergels torg med omnejd. Efter ett tag får Holgersson en tjänst på Polishögskolan i Solna. Gunnar Thun blir snart pensionär, men fotpatrullerar fortfarande. Han säger att han inte är bitter, utan att han helt enkelt tröttnade på den verksamhet som visade sig bara vara ett spel för gallerierna.

"Skriv att Stefan Holgersson är den duktigaste polis jag arbetat

med”, säger han innan vi lägger på luren. ”Någonsin?” frågar jag. ”Någonsin”, svarar han.

Från isolering till angrepp

År 2007 blir Stefan Holgersson färdig med en utvärdering av polisens stora narkotikasatsning. Återigen har han fått packa tältet och bege sig ut i landet för att titta på vad som döljer sig bakom finfin statistik. Han hittar fler uppblåsta siffror än narkotikapoliser och verkliga ingripanden. Att det i själva verket är 200 poliser som på heltid arbetar mot narkotika, jämfört med fyra gånger fler på 80-talet då knarket var ett avsevärt mindre problem.

Nu börjar den dåvarande rikspolischefen Stefan Strömberg verkligen att lacka ur. Han tar offentligt heder och ära av Holgersson, och förnekar att det förekommer någon pinnjakt. I ett pressmeddelande skriver han:

”Det är förstås beklagligt om det finns enskilda poliser som uppfattar sitt uppdrag som en jakt på enkel statistik. Det visar i så fall på brister i chefers kommunikation med medarbetarna och måste förbättras. Men vi kan inte låta enskilda missuppfattningar, i den mån de förekommer, bli styrande för bilden av hur polisens narkotikabekämpning bedrivs.”

Men det är inga missuppfattningar. Volymmålen finns nedtecknade i protokoll efter protokoll vid landets ledningsgruppsmöten. Vad man mätte var ännu märkligare. Inte antalet upklarade brott eller antalet gripna, utan att antalet brott blev tillräckligt högt. I en verksamhetsplan från ett län sägs att ”antal anmälda ringa narkotikabrott ska uppgå till minst 1 200”.

Låt säga att ett län tagit en storskurk högt upp i narkotikahierarkin så att knarket faktiskt minskat, ja då blir det svårt att nå målet. Att sy in en knarkkung är direkt kontraproduktivt för att uppnå måluppfyllelse. Det polisen i stället får göra är att gång på gång slita in missbrukare. Och att bokföra stora beslag som flera små.

Jag har fått ta del av många fall som visar hur det går till. Låt mig här nämna ett. En person upptäcker en cannabisodling i ett skogsparti i Västerhaninge. Polisen hittar 32 plantor och upprättar en anmälan om ett narkotikabrott enligt brottskod 5004. Dagen efter går en överordnad in och ändrar anmälan. Den gamla brottskoden ligger kvar men till den adderas 32 brott enligt brottskod 5005, det vill säga överlåtelse. Vidare framkommer i anmälan att man inte har någon misstänkt, inte hållit förhör, inte upprättat något pm. Tio dagar senare läggs förundersökningen ned med inget mer än 33 fina pinnar i statistiken över anmälda brott.

Det är uppgifter som dessa som Stefan Strömberg hade förnekat.

På ett seminarium som finns inspelat säger rikspolischefen att ”en så kallad polisforskare” (läs: Holgersson) skrivit en rapport om polisens arbete mot narkotika som var av så dålig kvalitet ”att till och med en så obildad person som jag kunde se att det bara var skräp”.

Anförandet refereras i Polistidningen. Där intervjuas också den nuvarande justitieombudsmannen Hans-Gunnar Axberger, professor i medierätt och docent i straffrätt, som satt i betygsnämnden när Holgersson disputerade. Han menar att reaktionen är typisk för en myndighet som inte tål kritisk granskning. Axberger karakteriserar Holgerssons vetenskapliga arbete som ”begåvat och kreativt på gränsen till nyskapande. Ingen som är insatt kan tveka om att det är mycket intressant forskning.”

Rolf Granér, lektor vid polisutbildningen i Växjö, konstaterar i samma artikel: ”Man behöver inte vara ett snille för att se vad som händer. Han (Holgersson) är en av våra mest aktiva forskare med omfattande produktion i internationella tidskrifter. Han utsätts för en veritabel smutskastningskampanj på grund av att rikspolischefen tycker att forskningsresultaten är obekväma.”

Uppdrag: Få bort Holgersson

Stefan Strömberg stannar inte här. Han övergår till att försöka få bort Holgerssons avhandling ”Yrke: polis” från kurslitteraturlistan på Polishögskolan. Rikspolisstyrelsen (RPS) försöker också få Ekonomistyrningsverket att ställa in en planerad föreläsning med polisforskaren. När inte det fungerar går man vidare till Holgersson direkt för att få honom att avstå.

Rikspolisstyrelsen lyckas inte med något av detta. När Holgerssons nästa forskningsprojekt lanseras, en undersökning av alkoblåsen, skriver RPS i ett mejl att forskning inte är tillåten vid Polishögskolan. Då tar Holgersson med sig sin idé till Växjö universitet och genomför projektet där i stället. Och hade han inte gjort det hade vi ännu inte vetat det vi vet i dag om polisens utandningsprov. Som att de är som flest när det är som minst antal rattfyllerister på vägarna. Och att de knappt förekommer alls på de helgkvällar och nätter när alkoholrelaterade trafikolyckor toppar statistiken.

Efter detta var det, som Holgersson uttrycker det, ”en fågel som kvittrade i mitt öra att ledningen ville få mig att sluta som polis”. Det sker i form av ett direktiv som inte gör det möjligt att vara både forskare och polis. Kanske räknar cheferna med att Holgersson skulle välja forskningen, eftersom han där skulle ha tjänat mer. Så här stod det i mejlet:

”Hej Stefan, som du erfarit har myndigheten policyn att delad anställning inte får förekomma. Därför får du ta ställning till om kommenderingen ska utökas till 100 procent eller avslutas.”

Stefan Holgersson svarar att han i så fall väljer att arbeta heltid som polis. Men han frågar också efter det policydokument som ligger till grund för beslutet. Något sådant kan emellertid inte polisen presentera.

2009 arbetar Stefan Holgersson med den forskningsrapport som visar hur polisen fifflar med resultatet och beskriver satsningar som lyckade även om de inte varit det. Ett exempel på detta är insatserna mot Black Cobra som DN skrivit flera artiklar om. Han skickar ett kapitel till rikspolischefen Bengt Svenson, som då kallar till sig Holgersson. Polisforskaren uppger att han fick "ett tydligt råd" att lägga ned sin forskning.

Stefan Holgersson har som en del i en backup-plan sökt och fått jobb i Kosovo. Som alla poliser som skickas dit är han fortfarande anställd av den svenska polismyndigheten. Den dåvarande operativa chefen vid Södertörns polismästardistrikt Leif Oscarsson skickar ett mejl med kopia till förre polismästaren Jan Olov Onshagen.

Mejlet innehåller en order om att ta ifrån Stefan Holgersson polislegitimation, inloggningskort till datorn och tjänstevapen. Där-emot står ingenting om på vilka grunder beslutet vilar. Eller varför det bara är Stefan Holgersson och inte någon av de andra 42 svenska poliserna i utlandsstyrkan som ska fräntas sin utrustning.

Polislegitimationen som försvann

Under ett hembesök blir Holgersson uppsökt av två kolleger som verkställer ordern. Beslutet diarieförs aldrig. Facket informeras. Södertörnspolisen hävdar i en skriftlig mejlväxling att de inte har Holgerssons legitimation och att han förstås som svensk polis inte har någon plikt att lämna den ifrån sig. Efter tre månader tågar Ulf Ask från facket in till polismästarens sekreterare. Och se där, i en skrivbordslåda ligger visst Stefan Holgerssons polislegitimation.

2011 färdigställer Stefan Holgersson och kriminologiprofessorn Johannes Knutsson rapporten "Vad gör egentligen polisen?". Rikspolisstyrelsen stoppar rapporten från att komma upp i forskningsrådet, vilket i sin tur innebär att den inte kan bli aktuell för Rikspolisstyrelsens rapportserie.

Två forskarkolleger hade läst och kommit med synpunkter på rapporten och Holgersson och Knutsson vill, som brukligt, tacka dem i förordet. Men ingen av dem vill vara med där: "Jag har läst förordet och känner inte riktigt för att blandas in i eventuella konflikter med RPS. Det är inte särskilt smart av mig att hamna i en sådan situation, i synnerhet nu när jag ska leda en institution som är beroende av externa medel. Verkligheten är tyvärr sådan..." Den andra forskaren skriver också hur de två har kopplingar till RPS "och kan komma att få bekymmer pga rapporten, på ett eller annat sätt. Hoppas du förstår vårt

problem.”

Nu skriver vi 2012. Stefan Holgerssons forskning har genererat många nyhetsinslag i riksmidier. Men i Stockholmspolisens egen tidning Sambandet har det aldrig funnits någon plats. Där får man i stället hålla till godo med länspolismästare Mats Löfvings hel-sidesledare. Han skriver om det årliga metod- och erfarenhetsseminariet, dit Holgersson för övrigt aldrig inbjudits. ”Förmågan till utveckling och att tänka nytt är viktiga delar i en framgångsrik verksamhet. Vi måste ständigt arbeta för att bli bättre. Inte bara för att lyckas leva upp till de höga krav som ställs på oss utan också för att det är mer givande att arbeta i en verksamhet där idéer tas till vara, arbetsmetoder utvecklas och där vi alla kan känna att det är möjligt att komma till tals.”

Det går inte att blunda för systematiken

Jag har gått igenom pärmar med material. Jag har tagit del av mejlväxling, av beslut, av diverse dokument som visar hur polisen inte vill utvecklas – inte vill veta vad som fungerar och inte.

Jag har sett hur polismyndigheter avslutat tjänstetillsättningar för att Stefan Holgersson varit den mest meriterade sökande och för att cheferna inte vill ha honom i sitt distrikt.

Jag har sett hur exempelvis Örebropolis lagt hinder i vägen för hans undersökning om whistleblowing inom myndigheten genom att vägra distribuera en anonym enkät till medarbetarna. Den operative chefen Ralf Hedin skriver i ett svar att det är högt i tak på myndigheten och ”mot den bakgrunden medger myndigheten inte att du använder det interna e-postprogrammet GroupWise eller i övrigt våra medarbetares tid för din studie”.

(Det kan tyckas som en ödets ironi att Stefan Holgersson tillsammans med den norske professorn Petter Gottschalk fick pris vid en ceremoni i New York för bästa artikel 2011 publicerad i den internationella, vetenskapliga tidskriften Police Practice and Research. Titeln var ”Whistleblowing in the police”. Studien var gjord på norska poliser.)

Jag har sett flera exempel på hur polisen ibland struntar i diarieföringen och hur registrerade handlingar har ”försvunnit” när Stefan Holgersson begärt ut dem.

Det glittrar ofta i Stefan Holgerssons ögon. Under hela tiden under dessa snart två decennier har han fortsatt att arbeta som polis. Det är fortfarande hans drömyrke.

Allt motstånd från chefer och ledning har runnit av honom. Han säger i stället att det som forskare ”är en gåva att sitta på första parkett” och att han är tacksam över hur polisen gett honom alla dessa data om styrning och ledarskap.

Det finns fler som borde vara tacksamma. Alla som vill ha en polis som fungerar, till exempel. Utan Stefan Holgerssons forskning hade vi inte vetat att polisen jagar rattfyllerister vid fel tid på dygnet. Eller att det händer något med nytutexaminerade poliser så att de utträttar mindre och mindre. Inte heller hade vi vetat hur det fifflas med statistik, hur det praktiska arbetet dikteras av pinnar – trots att det man mäter inte är relevant – och hur polisen inte vill ändra på det. Hur den skönmålar misslyckade satsningar, hur den rent av ljuger, hur den döljer dokument och hur den gör allt för att förhindra forskning som blottar denna ineffektivitet och dessa många systemfel.

Bakgrund

1992

Stefan Holgersson antas vid Polishögskolan.

1998

Antas som doktorand. Arbetar vid Stockholmspolisens forsknings- och utvecklingsenhet.

2002

Rapporten om polisens rättstolkning får inte tryckas. Stefan Holgersson ombeds att inte skriva mer.

2005

Holgersson lägger fram sin doktorsavhandling. Holgersson och hans chef får söka nya arbeten.

2007

En rapport på uppdrag av "Mobilisering mot narkotika" får kritik av rikspolischefen.

2008

Holgersson ställs inför ultimatum: att sluta som polis eller att sluta forska.

2009

Han fråntas sin polislegitimation.

2011

En rapport skriven med Johannes Knutsson om tricksande vid registrering av narkotikabrott får återigen polisen att se rött. Stockholmspolisen försöker få bort Holgersson som utvärderare av ett EU-projekt som drivs vid Växjö universitet.

TEXT

Hanne Kjöllér